

Každý stejnokroj má svůj příběh. Formovala ho móda i ideologie, říká v rozhovoru kurátor Zdeněk Špitálník

23.5.2025 - | Vojenský historický ústav Praha

Ve své práci se zabýváte vojenskými uniformami a vůbec symbolikou jako takovou. Jak jste se k tomu vlastně dostal?

Už jako dítě mě toto téma fascinovalo. Je to opravdu dlouhodobý zájem – ani nevím, od kolika let přesně, ale našel jsem třeba fotky, kde mi je sedm a už mám na sobě vlastní stejnokroj.

U vás v rodině byl někdo voják nebo nosil uniformu?

Ne, nikdo nebyl voják z povolání. Nicméně mě to úplně uchvátilo. A někdy ve čtrnácti letech, když jsem se dozvěděl, že se tím dá žít, že existuje práce, která se týká jen stejnokrojů – jsem si řekl: jo, tohle bych chtěl jednou dělat.

Během studia na vysoké škole se mi podařilo dostat se jako brigádník do knihovny Vojenského historického ústavu Praha, což byl takový první krůček. Určitou důležitou roli sehrálo i to, že jsem se ten teoretický zájem o stejnokroje snažil prohlubovat i prakticky – vyzkoušel jsem si, jak stejnokroje „fungují“, jaké mají zákonitosti, jak se v nich člověk pohybuje a podobně. Díky tomu jsem se během práce v knihovně, kde jsem měl na starosti sbírku map a rešeršní služby, dostal k tomu, že mě tehdejší kurátor přizval ke tvorbě stálé expozice. A když pak v roce 2012 odešel, jeho místo se uvolnilo – a to byla moje šance.

Proč bychom měli uniformám vůbec věnovat pozornost?

Stejnokroj plnil několik základních funkcí. V období války je tou nejdůležitější schopností odlišit jednotlivé strany od sebe. V průběhu bojů je snižena viditelnost, panuje chaos, a je důležité, aby se vojáci na první pohled mezi sebou poznali. Další důležitá funkce je ochrana vojáka před pozorováním nepřítelem, takže už ve druhé světové válce mluvíme o stejnokrojích s určitými krycími schopnostmi. A pak samozřejmě i ochrana před klimatickými vlivy, povětrnostními podmínkami a podobně.

A zároveň vnímám i určitý sociologický rozměr. Například to, jak stejnokroje vnímali civilisté, kteří se s vojáky setkávali. Ve vzpomínkách se často zmiňují perfektně oblečení němečtí nebo američtí vojáci. Zatímco u sovětské armády si lidé spíš všímali toho, v jak špatném stavu byli – jak byli ti vojáci zubožení, jak nevzhledné stejnokroje měli. I to je určitě zajímavý fenomén, který stojí za pozornost.

Můžeme tam vyzorovat i snahu o to, aby voják samozřejmě vypadal co nejlépe – aby působil třeba větší, než ve skutečnosti je. S tím se dá trochu pohrát pomocí střihu, zdůrazněním některých partií nebo naopak potlačením jiných.

Jak se jednotlivé armády dozvíдалy o podobě uniforem - existovala v tom nějaká koordinace nebo vzájemné

ovlivňování?

Představa, že existovalo nějaké studio, které vymýšlelo nové stejnokroje, je zjednodušená. Vždycky se to řídilo mnoha dalšími aspekty, zejména třeba ekonomickým. Po první světové válce začala řada evropských armád používat americké stejnokroje, které v Evropě zůstaly po americké armádě. A tím se dostáváme k prvním moderním stejnokrojům v barvě khaki – těm, které dobře kryly v přírodě.

Důležitou roli hrála i otázka jednoznačného rozpoznání vojáků. Německá nebo rakouská armáda volily jako polní barvu uniformy různé odstíny polní šedi. Oproti tomu jiné evropské armády – jako polská, československá, rumunská nebo britská – naopak na počátku volily barvu khaki. Střih uniformy se často inspiroval i tradičními prvky, třeba z národních krojů. V československé armádě v meziválečném období to ale moc dobře nešlo, protože všechny pokusy vytvořit nějaký ryze český stejnokroj, nebo kroj vždycky selhaly – už od roku 1848. Přesto se vycházelo z určitých vlastních tradic, ať už moderních, nebo z tradice legionářů z první světové války. Stejnokroje německé armády byly na tradici postavené opravdu velmi silně. Například římské sloupy, které se objevují na límcích německých vojáků dodnes, mají tradici už z devatenáctého století.

Ovlivňovala v tomto armádu i civilní móda?

Nepochybně. Některé armády k tomu přistupovaly tak, že si jako vzor pro nové stejnokroje vybíraly tehdejší sportovní oděvy. Typickým příkladem je britská armáda a její stejnokroj „battle dress“ zavedený na konci třicátých let – krátká bunda do pasu a vysoké kalhoty. To odpovídalo tehdejší oblíbeným lyžařským nebo golfovým oděvům. To samé platilo pro americkou armádu, která tyto stejnokroje také začala používat.

Vojenská móda naopak často ovlivňovala a stále ovlivňuje civilní módu – například trenčkoty mají svůj původ v první světové válce. Anebo různé parky a další oděvní prvky. Ale v průběhu třicátých a čtyřicátých let to bylo naopak – inspirace přicházela z civilního sektoru a začala se zavádět do armády.

Krátká bundička mi na bojišti nepříjde úplně ideální...

Pokud se na tu krátkou bundu díváte samostatně, může se zdát, že nemůže pořádně fungovat. Ale když vezmete v úvahu celý komplet – tedy i kalhoty, které se k bundě dají připnout – tak to najednou získává úplně nový rozměr. Bunda se pak nevykasává, a zároveň umožňuje poměrně volný pohyb. Je to celkem praktické řešení.

A špehovalo se třeba mezi státy i v tom, jak se vyvíjejí uniformy, jakou kdo bude mít barvu či střih?

Já bych neřekl, že se v tomhle směru špehovalo. V armádách nicméně existovaly specializované instituce, které se vývojem stejnokrojů zabývaly – zkoušely nové materiály, sledovaly, jak k tomuto problému přistupují jiné armády a jak se jejich stejnokroje mění. Bylo to důležité jednak kvůli inspiraci, ale také kvůli poznání nepřítele. Vojáci se museli učit rozpoznat, ke které složce protivník patří.

Poznání cizích stejnokrojů tedy bylo důležitou součástí přípravy. A když se přesuneme do pozdějšího období – třeba do padesátých, šedesátých nebo sedmdesátých let v Československu – tak specializované složky armády cíleně sbíraly konkrétní součásti stejnokrojů cizích armád, včetně tehdy kapitalistických. Zkoumaly použité textilie, střihy – a na jejich základě se pak vyvíjely i domácí

stejnokroje.

A spolupracovalo se tehdy i s nějakými významnými oděvními tvůrci? Kdo vlastně uniformy navrhoval?

Když šlo třeba o návrhy nového označení, jednalo se spíš o uměleckou záležitost – bývaly vypisovány soutěže a do procesu vstupovali výtvarníci nebo sochaři. Umělecká složka se tak týkala spíše doplňků a ozdob, zatímco praktickou stránku – jako je výběr tkanin nebo barvy – měly na starosti obvykle armádní útvary. Na návrzích stejnokrojů pro československou armádu se například podílel František Kupka, i když k jejich realizaci nakonec nedošlo. Když se tvořil stejnokroj pro protektorátní vládní vojsko, vznikl v rekordně krátkém čase během několika hodin – a navrhl ho akademický malíř Ludvík Ruffer. Poměrně známým případem spolupráce s výtvarníkem jsou pak i stejnokroje Hradní stráže a Vojenské kanceláře prezidenta republiky, vytvořené Teodorem Pištěkem.

Zajímavým fenoménem jsou maskovací potisky. Ty mají svůj prapůvod právě u výtvarníků. Když s nimi začínaly francouzská a britská armáda, maskovací oděvy a další prvky často navrhovali malíři. Jenže informace o tom, kdo konkrétně navrhl který maskovací vzor, většinou chybí.

V českém prostředí máme alespoň nějaké povědomí. Víme například, že nejnovější budoucí maskovací stejnokroj navrhl akademický sochař Tomáš Chory. Ale pokud jde o padesátá léta, kdy se v československé armádě začaly zavádět maskovací stejnokroje, tak tam šlo o výsledek práce armády jako celku – jména konkrétních autorů zatím neznáme.

Existoval jen jeden druh maskovacích uniforem nebo jich bylo víc? Vždyť prostředí se dost výrazně lišila - les, pole, zima, léto...

V Československu se maskovací stejnokroje začaly používat od padesátých let, a to nejprve pro průzkumníky. Nešlo tedy o masovou výbavu celé armády. Pro všechny vojáky se v Československu zavedl maskovací stejnokroj teprve od počátku šedesátých let. I tak ale existovalo jen jedno nebo dvě provedení a každý voják měl vždy jen jeden stejnokroj. Před tímto obdobím se používaly tzv. maskovací převlečníky – oděvy, které se oblékaly přes běžný stejnokroj nebo i civilní oblečení. Existovalo několik verzí v různých barevných kombinacích – například jarní nebo podzimní – ale později, kvůli ekonomickým důvodům, zůstalo jen jedno maskovací provedení pro všechna roční období.

Zpočátku šlo o výraznější maskovací potisky určené výsadkářům a průzkumníkům. Později se přešlo ke stejnokroji s čárkovaným potiskem – tzv. vzor 60 – který se v armádě udržel až do počátku devadesátých let. V zimě se pak přidávaly jen bílé maskovací převlečníky, což bylo nejjednodušší řešení.

A první maskovací oděvy se tedy objevily kdy?

Už za první světové války, nejčastěji u odstřelovačů nebo elitních střelců. Maskovací nátěry se tehdy používaly i na přilby – protože právě přilba byla často jediná část vojáka, která vyčnívala ze zákopu a odrážela světlo. Cílem tedy bylo tento odlesk potlačit, například zdrsněním povrchu nebo nátěrem.

Za druhé světové války se maskovací stejnokroje rozvíjely výrazněji. Vedení v tomto ohledu převzalo Německo, které vytvořilo celou řadu různých maskovacích vzorů – určených nejen k maskování, ale

také k ochraně před nepříznivým počasím. Kvůli rozsáhlé válečné výrobě a následným porážkám ale postupně klesala i jejich kvalita.

Do vývoje se zapojil i Sovětský svaz, který už ve třicátých letech experimentoval s oděvy pro průzkumníky a dosahoval přitom velmi dobrých výsledků. Spojené státy i Velká Británie také začaly s maskovacími oděvy – britské výsadkářské uniformy se zpočátku dokonce ručně malovaly štětcem. Bavlněná látka se natírala dlouhými tahy různými barvami, takže každý kus byl originál. Později nastoupil sítotisk a nakonec válcový tisk, který výrobu zefektivnil a umožnil opakovatelnost vzorů. Postupně se ale zjistilo, že přílišná pravidelnost není u maskovacích vzorů žádoucí, protože pak mohou být rozpoznatelné. Proto se někdy používaly i tiskové válce s různými průměry, aby se vzory co nejméně opakovaly.

Proč vlastně nemůže být ten vzor pořád stejný?

Není to úplně žádoucí. Hlavním účelem maskovacího potisku je rozbít siluetu postavy. Pokud se vzor pravidelně opakuje, přestává být účinný. Používají se přitom i pojmy jako mikro vzor a makro vzor – podle toho, zda má být voják obtížně viditelný na větší, nebo naopak menší vzdálenost. Makro vzor pomáhá skrýt postavu třeba na sto metrů, kdežto mikro vzor funguje dobře při kratší vzdálenosti – třeba na pět nebo deset metrů. Jenže ten pak ztrácí účinnost právě při větším odstupu. Takže se hledá rovnováha a řeší se, jak vzory navrhnout, aby dobře fungovaly v různých podmínkách.

A právě proto se snažíme vyhnout pravidelnému opakování prvků. Když se některé prvky opakují příliš často a výrazně, může si jich pozorovatel všimnout a vzor ztrácí efekt. Pravda, uniformy jsou šité z mnoha různých částí, takže to opakování se málokdy přesně potká. Mimochodem – už během druhé světové války se objevil první maskovací vzor, který využíval i barvu účinnou proti nočnímu vidění. Právě tehdy se s těmito přístroji začínalo experimentovat. A dnes je to v podstatě standard – maskovací oděvy by měly být neviditelné nejen pro lidské oko, ale i pro moderní pozorovací zařízení.

Do jaké míry se vývoj uniforem odvíjel od toho, co o nich říkali sami vojáci? Jak se v nich cítili, jaké měli zkušenosti...

V letech války to nebylo úplně jednoduché. V takových podmínkách nebylo moc prostoru zpětnou vazbu systematicky sbírat a zapracovávat. Přesto se určitá zlepšení objevovala. Například maskovací potah na přilbu – ten měl původně jen základní maskovací efekt, ale po několika měsících používání se k němu přidala i maskovací poutka, do kterých si vojáci mohli zastrčit místní vegetaci. Tím se ten efekt výrazně zlepšil. A to je přesně věc, která zřejmě přišla právě z praxe, od samotných vojáků.

V průběhu šedesátých let, když se testovaly nové polní stejnokroje pro československou armádu, už to bylo propracovanější. Probíhalo to tak, že se nějaké menší jednotce – typicky třeba rotě – vydaly nové oděvy a vojáci je pak připomínkovali. Říkali, co se jim nezdá, co by bylo potřeba zlepšit, jak se v tom dá pohybovat, jak to sedí v různých situacích a podobně. Tenhle systém funguje dodnes. Když se testují nové stejnokroje, tak je vždy dostane vybraná skupina vojáků, která pak dává zpětnou vazbu. Vyvinout takový oděv je samozřejmě spousta práce – ale ten samotný tým vývojářů málokdy dokáže obsáhnout veškerou škálu činností, které voják v terénu bude muset vykonávat. Takže se to zkouší v nejrůznějších podmínkách, při různém zatížení, aby to opravdu odpovídalo realitě.

Přemýšlelo se při návrhu polního stejnokroje o tom, co je v

boji opravdu nezbytné? Byla snaha omezit různé viditelné detaily, jako třeba odznaky, aby voják nebyl zbytečně nápadný?

Pokud se bavíme o nasazení v poli, tak přítomnost různých doplňků, jako jsou hodnosti nebo odznaky, má svá plus i minus. Výhodou je, že vojáci hned poznali, kde je jejich velitel nebo poddůstojník, na koho se mají v případě potřeby obrátit. Jenže na druhou stranu – takto označené osoby se samozřejmě okamžitě stávaly cílem odstřelovačů. Řada důstojníků proto v praxi používala výstroj, která nijak neprozrazovala jejich hodnost.

Naopak existovaly i opačné tendence – že se důstojníci z různých důvodů snažili vizuálně vyčnívat, vypadat důstojně, reprezentativně. Ale pokud mluvíme o čistě bojovém použití, tam se jednoznačně upřednostňovala praktičnost. Například vyznamenání se na polních stejnokrojích téměř neobjevovala. Mělo to své výjimky, ale obecně to bylo nepraktické – jednak se to snadno zašpinilo a jednak to mohlo být nebezpečné, třeba když se to v krizové situaci o něco zachytilo.

Pokud vezmeme konkrétní příklad – třeba druhou světovou válku a některá tehdejší bojiště – mezi základní a skutečně nezbytné součásti výstroje patřila ochrana hlavy, tedy ocelová přilba, která bývala často jediným ochranným prvkem vojáka. K tomu polní stejnokroj, nejčastěji vyrobený z vlny, i když Američané během války od vlny postupně upouštěli, zatímco Němci hojně používali i len, jakožto domácí produkt. Nezbytné byly také kožené boty, ať už šněrovací nebo vysoké, opasek s bodákem, sumky na munici a ochranná plynová maska – byť ta se nepoužívala vždy a všude. Nedílnou součástí výstroje pak byla i polní lopatka.

Říkal jste, že každá armáda se nějakým způsobem lišila, nejen kvůli tomu, aby se vojáci dokázali poznat na bojišti. Jak to odráželo psychiku vojáků?

Říká se, že šaty dělají člověka. Určitě to hrálo velmi velkou roli. Člověk ve stejnokroji je prostě někým jiným. Stává se součástí něčeho většího – jednak tedy nějaké organizace, ale zároveň ho ten stejnokroj nějakým způsobem anonymizuje, pokud tedy nemá jmenovku. Na druhou stranu se proti tomu vypadat stejně někteří vojáci bránili. Vymýšleli různé tolerované i netolerované výstřelky v rámci stejnokroje. Někteří vojáci si přidávali neoficiální doplňky, třeba aby vypadali lépe než ostatní, nebo aby jim stejnokroj lépe seděl.

Naopak v Československé lidové armádě se vyskytovaly i pokusy o to, vypadat co nejhuň, což vyjadřovalo určitý vztah k armádě. Součástky stejnokroje se různě deformovaly, ale nebylo to rozhodně nějaký hlavní trend.

Přidávali si vojáci na uniformy i něco, aby vypadali lépe, nebo hrozivěji?

Pro „lepší“ vzhled používali například vnější podložky pod odznaky, nejčastěji ve výrazných barvách. Dále šlo o porizování lepších součástí výstroje – lepších bot, košil, zkracování stejnokroje. Pokud byl voják menšího vzrůstu, kratší blůza a užší ramena či kratší rukávy opticky zvětšovaly postavu. Není to tak, že čím širší ramena na stejnokroji, tím je to lepší. Pro menší postavu to například nebylo ideální, protože ji to naopak vizuálně zmenšovalo a „zatlačovalo“ do země. V mírových dobách byly oblíbené nižší čepice, protože vypadaly lépe než ty vyšší. To se táhlo po celou dobu, i za Rakouska,

kde se například řešila výška čepice. Byly období, kdy byly populární vyšší čepice, a zase období, kdy to bylo naopak s nižšími. Tato móda se měnila, takže si vojáci pořizovali podle aktuálních trendů.

Předpokládám, že tyto výstřelky byly spíše typické pro mírové doby...

Dělo se to i za války, vojáka to svým způsobem vracelo do nějakého normálu – měl třeba vlastní hodinky nebo opasek. Byly to jedny z mála věcí, které ho odlišovaly od ostatních a pro něj představovaly něco osobního, co ho dělalo výjimečným, na rozdíl od uniformy, která byla celá od eráru.

Když jste říkal, že když si voják nasadí uniformu, stává se vlastně někým jiným. Pomáhalo jim to třeba i v situacích, kdy museli udělat něco, co by normálně nikdy neudělali, třeba zabít nepřítele?

Je to spíše sociologická záležitost, ale samozřejmě je asi snazší bojovat proti nepříteli, který má na sobě stejnokroj, přilbu a vypadá anonymně. Údajně, když se voják vzdával a sundal přilbu, jeho šance na přežití byly mnohem vyšší. Bez přilby začal vypadat jako člověk, a to hrálo obrovskou roli. Zatímco s přilbou vypadal jako někdo, kdo vás chce zabít, bez ní to byl zase člověk, který by mohl být vaším sousedem nebo spolužákem.

Naše země se po válce dostala pod sovětský vliv, jak to ovlivnilo naši armádu v tom, jak se její vojáci oblékali?

Pokud vezmu poválečné období, tak československá armáda vypadala velmi pestře – bylo to dáno i materiální nouzí. V těch prvních letech se používaly německé či britské stejnokroje, americké součástky. Ale tam, kde bylo možné nechat si stejnokroj vyrobit, to spíše směřovalo k západním trendům. Nicméně od roku 1950 se v československé armádě začínají zavádět prvky, které byly často shodné s některými armádami východního bloku, zejména pak s armádou sovětskou. Bylo to z praktických důvodů. Vojáci se nemuseli učit různé hodnostní systémy pro případná společná cvičení se spřátelenými státy. Když byly rozdíly snadno pochopitelné, bylo to pro všechny snazší. Takže v padesátých letech bylo hodnostní označení téměř totožné se sovětskou armádou. Většina východních armád si nicméně zachovávala své národní prvky.

V Československu to byl stejnokroj, který oficiálně vycházel z uniformy Československého armádního sboru v Sovětském svazu, což byl stejnokroj inspirovaný meziválečným československým stejnokrojem, šitý z amerických látek. Polská armáda zase používala své charakteristické čepice se čtyřhranným dýnkem, které byly součástí uniformy i v meziválečném období, a udržela je i během svého komunistického období. Takže na stejnokrojích vojáků to bylo určitě nějakým způsobem odraženo.

Bylo možné u některých vojáků rozpoznat nesouhlas se sovětským systémem třeba podle drobných změn na

uniformě?

Zajímavým případem je srpen 1968. Vojáci tehdy už měli na opaskových přezkách pěticípou hvězdu a jedním ze znaků nesouhlasu bylo její otočení – horním cípem dolů. Někdy si opasky upravovali, přidávali si na ně odznaky s československým lvem. Používali buď pavézu z roku 1960, ve které byla vybroušená hvězda, nebo si opatřovali starší opasky, pokud je našli někde ve skladu, na kterých byl ještě motiv československého lva. V padesátých letech jsem se s ničím takovým nesetkal. Což ale neznamená, že nic takového nebylo.

Zajímavým příkladem je třeba červený baret výsadkového vojska. Výsadkové vojsko vzniklo v roce 1947 a tehdy se rozhodovalo, jaká barva baretu bude typická. Většinu velitelského kádru tehdy tvořili bývalí parašutisté – jak ze západu, tak z východu – a nakonec byla zvolena červená. Na začátku padesátých let to bylo kritizováno, argumentovalo se tím, že to symbolizuje barvu revoluce. Ve skutečnosti šlo o inspiraci britským vzorem, protože britští výsadkáři dodnes používají červené barety. Podobně českoslovenští tankisté nosili černé barety, protože československá obrněná brigáda ve Velké Británii během druhé světové války černé barety používala. I to bylo kritizováno, že to připomíná kapitalistické vzory.

Předpokládám, že doktrína byla taková, že se muselo potlačit cokoliv, co mělo nějakou spojitost se Západem...

V podstatě ano. Ale bylo to obtížné, protože v armádě byla stále řada lidí, i když už jich bylo méně, a hlavně velké množství techniky, která pocházela ještě z válečných let – a ta byla západní. Takže oficiálně ano, ale v praxi se ty západní věci často dál používaly.

To je docela schizofrenní situace, ne?

Asi ano. Třeba jeden příklad z 70. let – zase se vrátím k výsadkovému vojsku. Tehdy voják nosil vždycky košili, a přes ni měl maskovací polní stejnokroj. Jenže udržet košili čistou během vícedenního cvičení někde v terénu, zvláště u výsadkářů, kteří fungovali ve skrytu, se ukázalo jako ne úplně praktické. Chtěli místo toho třeba trička nebo nátělníky s dlouhým rukávem, tedy prvek, který se v západních armádách používal už za války. Ale trvalo skoro dalších dvacet let, než se k tomu armáda opravdu dostala. Paradoxně ale výsadkáři argumentovali tím, že i sovětské výsadkáře už ty trička dávno mají – a že je to i praktičtější, že si je jednoduše vyperou v potoce a hotovo.

Jaký nejzajímavější stejnokroj se vám vlastně dostal do rukou? A jak se vůbec takové věci získávají?

Je to možné mnoha způsoby. Jednak převodem z armády, často darem, pak i darem od příbuzných toho dotyčného vojáka, nebo třeba i nákupem.

Na těch stejnokrojích mně osobně vždycky přijde nejzajímavější blůza nebo svršek stejnokroje, který ukazuje celou tu vojenskou kariéru nositele. Na kalhotách se málokdy pozná, čím ten dotyčný prošel. Stejně tak na čepici často vidíme jenom hodnostní označení, ale na té blůze – ať už jsou to označení, odznaky, nášivky nějakých kurzů, příslušnosti k jednotce, vyznamenání, která dotyčný získal – tak tam mi to přijde jako nejosobnější předmět.

A ten nejzajímavější?

To se rozhodně nedá takhle říct. Pokud se bavíme o Vojenského historického ústavu Praha a jeho sbírce, zajímavý je třeba stejnokroj jeho prvního ředitele Rudolfa Medka. Z meziválečné generality pak stejnokroj generála Stanislava Čečka, generála Aloise Eliáše popraveného nacisty. Osobní předměty po parašutistech nalezené gestapem v kryptě kostela svatých Cyrila a Metoděje, jejich civilní oděvy. Jsou tu stejnokroje, které prošly východní i západní frontou – jsou na nich vidět úpravy, ale třeba i zranění vojáků. Stejnokroje, které používali někteří českoslovenští prezidenti...

Myslíte si, že uniformy a vojenská výstroj mohou být pro současnou generaci efektivním způsobem, jak se lépe seznámit s historií války? Pomáhají podle vás příběhy uniform a lidí, kteří je nosili, přiblížit tu historii více než jiné formy vyprávění?

Samozřejmě. Já jsem možná zaujatý, ale když vidíte ve vitrině vystavené zbraně – nic proti zbraním – tak jsou to ukázky technologie, zpracování, nebo zručnosti. Ale u toho stejnokroje, pokud je dobře naaranžovaný a nainstalovaný, si v představíte konkrétního člověka, jeho příběh.

Vy jste spolupracoval na mnoha filmech a seriálech. Jak moc jsou důležité detaily?

Samozřejmě, že je to důležité, každý tvůrce chce mít ten svůj film co nejpřesnější. Občas ale produkce narazí na ekonomickou stránku věci, a musí se dělat kompromisy, některé věci se začnou nahrazovat. Stává se také, že tvůrce chce dobové oděvy přiblížit dnešní době, chce, aby herci v nich vypadali víc moderně. Člověk dneska není zvyklý na siluetu z třicátých let, kdy civilní oděv vypadal jinak. Kalhoty se nosily výš, byly širší, saka měla širší ramena a tak dál.

Celou dobu se bavíme o symbolice, která je spojená s uniformami a výstrojí. Ale symboly mají i jinou podobu – třeba dnes stačí vidět písmeno ‚Z‘ a hned víme, co představuje. Jak důležité jsou pro armády takové jednoduché znaky? Kde mají svůj původ, co všechno mají sdělit a jakou roli hrají nejen prakticky, ale třeba i v té symbolické, psychologické rovině?

To je těžká otázka. U těchto symbolů, které souvisejí s invazí, šlo o co nejjednodušší a nejrychlejší identifikaci vlastních vozidel, protože protivník, ukrajinská armáda, používala často stejnou techniku. Stejný důvod měl sovětský svaz, když prováděl invazi do Československa v roce 1968. Na technice používali bílé pruhy, aby bylo na první pohled jasné, že jde o jejich armádu, protože i československá armáda používala totožnou techniku. I silueta vojáka byla zaměnitelná, používali stejné tvary přileb.

V roce 1944, při invazi do Normandie, se zase objevují na letadlech britské a americké armády tzv. invazní pruhy – výrazné bíločerné pásy na křídlech, a nejen na nich. Šlo o to, aby bylo možné jednoznačně a rychle určit, o koho se jedná. V té době už měli Spojenci obrovskou vzdušnou převahu, takže už nešlo o to letoun nějak zamaskovat, ale aby nedocházelo ke střetům mezi vlastními. Ze stejného důvodu jsme pak mohli ve válce na Ukrajině, zvláště v jejím počátečním období, vidět vojáky, kteří byli od hlavy až k patě v maskovacím stejnokroji, často s maskovacími doplňky – ale zároveň měli na pažích nebo nohách různobarevné pásy: modré, žluté, červené, bílé. Právě díky nim bylo možné vojáky rychle rozpoznat. Ukázalo se, že i když jsou obě bojující strany kompletně maskované a používají podobné nebo stejné vzory výstroje, je potřeba nějaké jasné, účinné označení.

Jako kurátor jste se teď podílel na velké výstavě 1945

Voláme všechny Čechy! v Armádním muzeu Žižkov, kde jsem Vás zastihla přišívat rukávový znak figuríně Vlasovce. I to patří k Vaší práci? Jak moc jsou tyto detaily důležité?

Detaily jsou velmi důležité, protože právě ty mohou daný stejnokroj odlišit. Zatímco například ve filmu se menší detaily, nepřesnosti, či improvizace oku diváka ztratí, v muzeu, na statickém exponátu má každý dost času si vše prohlédnout. A mezi návštěvníky je pochopitelně spousta znalců a odborníků. Každá kompletně ustrojená figurína se skládá často až z desítek jednotlivých sbírkových předmětů a tak je třeba věnovat jejich přípravě náležitou péči. A když je například na repliku stejnokroje potřeba něco došít, mám malou šicí soupravu neustále po ruce.

Přečtete si také rozhovor s historikem VHÚ Praha Jindřichem Markem:

<https://www.vhu.cz/byt-hrdinou-se-v-ceskych-dejinach-nevyplaci-rika-v-rozhovoru-historik-jindrich-mark/>

Přečtete si také rozhovor s historikem VHÚ Praha Karlem Strakou:

<https://www.vhu.cz/dnes-stojime-pred-podobnou-zmenou-mysleni-jakou-prosli-nasi-predkove-ve-30-letech-rika-v-rozhovoru-historik-karel-straka/>

<https://www.vhu.cz/kazdy-stejnokroj-ma-svuj-pribeh-formovala-ho-moda-i-ideologie-rika-v-rozhovoru-kurator-zdenek-spitalnik>